

Слово Святішого Патріарха Кирила на відкритті конференції «Світове Православ'я: першість і соборність у світлі православного віровчення»

16 вересня 2021 року в Сергіївському залі кафедрального соборного Храму Христа Спасителя в Москві розпочала роботу конференція «Світове Православ'я: першість і соборність у світлі православного віровчення».

Ваші Високопреосвященства і Преосвященства, всечесні отці, дорогі брати і сестри!

Сердечно вітаю вас - учасників богословської конференції «Світове Православ'я: першість і соборність у світлі православного віровчення».

Стан справ у сім'ї Помісних Православних Церков викликає велике занепокоєння. Ситуацію, що склалася в православному світі, можна оцінити як кризову.

Про кризу ясно свідчать серйозні розбіжності серед православних про те, як ми розуміємо влаштування Вселенського Православ'я, що ми маємо на увазі під першістю і соборністю, як ми співвідносимо канонічний лад Церкви з діяннями в галузі церковного управління.

У цій кризі вбачається, звичайно, вплив певних політичних сил - вся історія Церкви супроводжувалася таким впливом. І не можна заперечувати, що в світі є ті, хто хотів би зруйнувати підвалини православного життя, посіяти поділ і ворожнечу між народами і Церквами. І цілком очевидно простежується тенденція створити середостіння, якщо взагалі не відірвати грецьке Православ'я, середземноморське Православ'я від слов'янського Православ'я, і в першу чергу - від Руської Православної Церкви. Тобто відтворити модель розколу 1054 року і тим самим послабити Православну Церкву, яка сьогодні, не побоюся сказати, як мало хто з інших християнських конфесій здійснює і здатна здійснювати пророче служіння, в першу чергу, оцінюючи все те, що відбувається з людською цивілізацією.

Як Предстоятель Руської Православної Церкви, який зобов'язаний піклуватися про збереження та зміцнення відносин з усіма Помісними Православними Церквами, не можу не відчувати особистого болю від того, що відбувається в наших взаєминах з Константинопольським Патріархатом і з тими Церквами, які були втягнуті Константинополем в визнання так званої «автокефальної Української церкви», яка на ділі представляє не що інше, як легітимізацію церковного розколу.

На етапі підготовки до до Всеpravославного Собору, який так і не відбувся, було досягнуто принципове рішення: автокефалія в подальшому може надаватися тільки за згодою всіх загальноновизнаних Помісних Православних Церков. Ми дійшли до цього консенсусу на одному із засідань в Шамбезі, і він був сприйнятий з ентузіазмом, бо ця позиція дійсно виставляє кордон для можливого розвитку різного роду розкольніцьких рухів. Рішення залишалося закріпити на Соборі,

але на прохання Константинопольського Патріарха тема автокефалії була знята з розгляду. А після наради десяти Помісних Православних Церков на Криті в 2016 році ця тема була остаточно похована, всі досягнуті в минулому домовленості були обнулені, і Константинопольський Патріарх заявив про нібито отримане від апостолів право одноосібно, без згоди інших Помісних Церков, надавати автокефалію на свій розсуд. Абсолютно ясно, що жоден канон цього не стверджує. Є певні канони, які регулюють відносини Константинопольського Патріарха з митрополитами, що входять в його Патріархат - так ось цю модель Константинополь поширив на всю Православну Церкву, при цьому не спираючись ні на які канони.

Претензії на особливі права і привілеї і раніше висловлювалися Константинопольськими ієрархами і богословами, але ніколи ще вони не озвучувалися з такою жорсткою інтонацією і в такому радикальному трактуванні, як сьогодні. Дійшло до того, що Константинопольського Патріарха стали іменувати не першим серед рівних, а «першим без рівних». Ця нова еклезіологія не має ніяких підстав ні в священних канонах, ні в цілому в церковному Переданні.

Зростання і посилення зазначених тенденцій не залишалося без уваги Руської Православної Церкви. У 2008 році Архієрейський Собор особливим чином відзначив, що «загрози церковній єдності в даний час існують не тільки в межах Помісної Руської Церкви, а й в житті Вселенського Православ'я. Вони виходять перш за все з необережних спроб ревізії багатовікових підвалин церковних взаємин, відображених в священних канонах Церкви». Висловивши глибоку стурбованість у зв'язку з тенденціями перегляду канонічної традиції, що проявляються у висловлюваннях і діях деяких представників Константинопольської Церкви, Собор наголосив, що бачення Константинопольським Патріархатом власних прав і повноважень, яке все частіше висловлюється ієрархами цієї Церкви, «вступає в непереможну суперечність з багатовіковою канонічною традицією, на якій ґрунтується буття Руської Православної Церкви та інших Помісних Церков».

У 2013 році Священний Синод нашої Церкви прийняв документ «Позиція Московського Патріархату з питання про першість у Вселенській Церкві». У цьому документі підкреслювалося, що у Святій Христовій Церкві першість у всьому належить її Главі - Господу і Спасителю нашому Ісусу Христу. Коли я торкався цієї теми на одному із засідань в Шамбезі, в якості аргументації своєї позиції сказав: подивіться на ікони Вселенських Соборів - там немає голови, замість голови ми бачимо ікону Спасителя. Коли на Вселенських Соборах були присутні імператори, вони займали

центральне місце, а коли імператора не було, там була ікона Спасителя. Навіть в деяких випадках і коли імператор був присутній, все одно на місці головуючого перебувала ікона Спасителя. Ця іконографічна традиція чітко відображає православну еклезіологію з питання про те, чи існує видимий глава Православної Церкви, і стверджує, що видимого глави немає, а главою Церкви є Господь Ісус Христос (на відміну від західного, латинського трактування цієї теми).

Церква як Боголюдський організм, безсумнівно, потребує певної земної організації, і ця організація виражається в тому числі через особливе служіння першості честі. Православній свідомості ясно, що вже першість на рівні автокефальної Церкви носить особливий характер - не тільки єпископам слід «знати першого в них, і визнавати його як главу», а й Предстоятель Церкви «нічого нехай не творить без міркування всіх».

Якщо таким чином обмежується влада першості на рівні автокефальної Церкви, то тим більше на всесвітньому рівні першість честі не можна підміняти першістю влади.

Ми бачимо, що еклезіологічні тенденції, які відзначалися раніше і викликали побоювання, сьогодні отримали подальший розвиток і вже завдали значної шкоди взаєминам Помісних Православних Церков. Особливо небезпечним і тяжким порушенням канонічного устрою стало вторгнення Константинопольського Патріархату до України - на територію іншої Помісної Православної Церкви.

Це вторгнення реально може мати згубні наслідки, що можуть зруйнувати відносини між Помісними Церквами. Між тим, в історії Церкви нерідко бували випадки, коли кризові ситуації давали поштовх для більш ретельного осмислення віровчення і різних практичних питань церковного життя. Переконаний, що нам необхідний богословський аналіз того, що сьогодні відбувається у Вселенському Православ'ї.

Основні завдання конференції, як вони мені здаються, полягають у тому, щоб, по-перше, проаналізувати і побачити еклезіологічні причини нинішньої кризи. Необхідно співвіднести те

розуміння першості і соборності, яке сьогодні артикулює Константинополь, з споконвічним розумінням, закріпленим в Переданні Церкви. Це найважливіше: ми можемо довести помилковість позиції Константинополя, тільки порівнявши цю актуальну позицію з тим, що завжди мало місце в Православній Церкві в плані реалізації ролі і значення першого.

По-друге, необхідно оцінити богословськи і канонічно ті діяння, які виникають від неправильного розуміння першості. Вважаю, що для такої оцінки досить важливо ретельно розглянути в тому числі і політичний контекст «дарування автокефалії» так званій «Православній церкві України», тобто розкольницькій структурі, якою Константинопольський Патріарх спробував замістити реально існуючу Українську Православну Церкву - Церкву, яка налічує понад 12 тисяч парафій, понад 250 монастирів, членами якої є мільйони православних українців. Ось так взяти і замінити одне на інше: канонічну Церкву прибрати, а замість неї поставити розкольницьку організацію.

По-третє, аналізуючи нові проблеми, не будемо забувати і про історію. З взаємин Помісних Православних Церков в минулому, з їхнього економічного становища в тій чи іншій державі можна почерпнути уроки, які будуть корисні і в наш час.

Нарешті, важливо ще раз осмислити, що означає церковний розкол і як Помісні Церкви повинні на нього реагувати. Чи припустимий вступ в молитовне і євхаристійне спілкування з розкольниками? Які канонічні наслідки тягне за собою такий вступ? Чи може вважатися легітимною церковною владою та, яка порушила церковний устрій через співслужіння з розкольниками і самосвятами, що не мають канонічної хіротонії?

Звичайно, церковні канони на всі ці питання дають цілком вичерпні відповіді. Але як застосовувати ці канони на практиці? Що конкретно вони означають в нинішній ситуації? Де межі ікономії, і де повинна починатися акривія? Сподіваюся, що учасники нинішньої конференції поміркують і над цією темою.

Хотів би особливо підкреслити, що перед обличчям розколу, що виник в світовому Православ'ї,

Руська Православна Церква з ласки Божої залишається єдиною і консолідованою. Скажу більше: події, що відбулися в

Україні, і викликані беззаконним вторгненням Константинополя на канонічну територію Української Православної Церкви, допомогли багатьом в нашій Церкві ще гостріше усвідомити той дар єдності, який ми успадкували від нашої тисячолітньої історії.

В Українській Православній Церкві ми спостерігаємо разючу згуртованість єпископату, кліру, чернецтва та мирян. Незважаючи на масовану агресивну пропаганду і політичний тиск, спрямований проти єдності з Руською Православною Церквою, народ церковний, який є справжнім хранителем віри і благочестя, демонструє тверду волю це єдність зберігати. Незважаючи на те, що Українська Православна Церква піддається дискримінації та утискам, вона продовжує приростати новими монастирями і парафіями.

Поступальне зростання кількості монастирів і парафій спостерігається на всій канонічній території Руської Православної Церкви, і це не може нас не тішити. Ми бачимо в цьому особливий знак благовоління Божого до нашої Святої Церкви, яка повстала з попелу після семи десятиліть гонінь і ось уже понад тридцять років відроджується, зміцнюється і розширюється.

У той же час події, що відбуваються за межами нашої канонічної території, не можуть залишати нас байдужими. Вони зачіпають всіх членів Вселенського Православ'я, і ми покликані спільно шукати шляхи виходу з цієї кризи.

Ось чому ми вітали ініціативу Блаженнішого Патріарха Єрусалимського і всієї Палестини Феофіла III зібрати в Аммані міжправославну нараду і взяли в ній участь. Предстоятель найдавнішої Церкви, іменованої в богослужбових текстах «Матір'ю Церков», мужньо взяв на себе благородну місію, надавши Помісним Православним Церквам майданчик для дискусій в умовах, коли Константинопольський Патріарх реально позбавив себе можливості збирати такі наради.

З цієї ж причини і в нашій нинішній конференції беруть участь не тільки представники Руської Православної Церкви, а й представники інших Помісних Церков, яких я сердечно вітаю. Тих, кому в силу епідемічних обмежень не вдалося прибути особисто, ми зможемо почути через сучасні технічні засоби зв'язку.

Важливо, щоб не тільки ієрархи Церкви, а й представники академічної богословської спільноти дали оцінку спробам легалізувати розкол: наскільки ці спроби виходять за рамки еклезіології та канонічного права, і чи не йде в цьому випадку мова про перегляд православної еклезіології та відмову від канонів, принципово важливих для збереження церковної єдності? В нашій конференції беруть участь провідні богослови з різних країн. Сподіваюся, що їх голос буде почутий і там, де сьогодні шириться і поглиблюється розкол. Давайте спробуємо спільними зусиллями його зупинити, щоб, за словом святителя Василія Великого, ««привести знову до єдності Церкви, розділені між собою на багато частин»»».

Синодальна біблійно-богословська комісія Руської Православної Церкви вже працювала і продовжує працювати над вивченням нових тенденцій в еклезіології Константинопольського Патріархату. Богословські дослідження допоможуть всім нам глибше зрозуміти і оцінити поточну ситуацію.

Сподіваюся, що результати конференції будуть використані в подальшій роботі з цього напрямку, активізують богословський діалог і будуть корисні всім тим, хто зацікавлений в збереженні православного віровчення і канонічного порядку.

Особливо хотів би відзначити важливість цієї конференції, тому що майбутній Архієрейський Собор Руської Православної Церкви дасть оцінку тому, що ми зараз спостерігаємо в православному світі, і якщо це буде угодно Духу Святому і присутнім архієреям, прийме рішення, стосовно позиції нашої Церкви щодо діянь Константинополя .

Бажаю всім учасникам конференції допомоги Божої і плідної роботи і закликаю на всіх вас Боже

благословення.

Джерело: <https://mospat.ru/ua/news/88039/>